

EEN Simon Stranger
VREEMDE
IN DE
WERELD

Vertaling Janke Klok en Lucy Pijtersen

HarperCollins

Voor het papieren boek is papier gebruikt dat onafhankelijk is gecertificeerd door FSC® om verantwoord bosbeheer te waarborgen.
Kijk voor meer informatie op www.harpercollins.co.uk/green.

HarperCollins is een imprint van Uitgeverij HarperCollins Holland, Amsterdam.

Copyright © 2012 Tiden Norsk Forlag
Oorspronkelijke titel: *En fremmed i verden*
Copyright Nederlandse vertaling: © 2020 HarperCollins Holland
Vertaling: Janke Kloek en Lucy Pijtersen
Omslagontwerp: Marion Rosendahl
Omslagbeeld: © Neil Bradfield/Shutterstock; prent door Jan van Braam, getiteld 'Gezicht van Kaap der Goede Hope als men op de Reede legt'
Foto auteur: Andre Løyning
Zetwerk: Mat-Zet B.V., Huizen
Druk: CPI Books GmbH, Germany

ISBN 978 94 027 0588 1
ISBN 978 94 027 6005 7 (e-book)
NUR 302
Eerste druk september 2020

Originele uitgave verschenen bij Tiden Norsk Forlag, Oslo, Noorwegen.

HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises ULC.
* en ™ zijn handelsmerken die eigendom zijn van en gebruikt worden door de eigenaar van het handelsmerk en/of de licentienemer. Handelsmerken met ® zijn geregistreerd bij het United States Patent & Trademark Office en/of in andere landen.

www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Het e-book is beveiligd met zichtbare en onzichtbare watermerken en mag niet worden gekopieerd en/of verspreid.

Alle in dit verhaal voorkomende personages zijn ontleend aan de fantasie van de schrijver. Elke gelijkenis met bestaande personen berust op toeval.

I

Het verleden bestaat nog steeds. Als schaduwen en afdrukken leeft het voort in alles wat ons omringt. In onze manier van praten, in gebaren en in de verhalen die we elkaar vertellen. Het zit in een litteken op een gezicht, in een houw in de deur van een slotpoort en in de tekeningen van herten en jagers die in grotten bij de Afrikaanse kust zijn aangetroffen: de sporen van mensen die ooit gehurkt rond een kampvuur bij elkaar zaten, hun gezicht verlicht door de vlammen. Ze hadden met scherpe stenen speren geslepen, in oude schelpen rode verfstof gemengd en in hun armen baby's gewiegd, waarna ze bij het geluid van de zee in slaap vielen. Golven die tegen het land sloegen, dag in, dag uit, jaar in, jaar uit. Mettertijd heeft het water de steen zijn vorm gegeven. Een trage verandering van het landschap en de mensen voordat de zeilschepen kwamen en op de flanken van de berg een stad verrees: Kaapstad.

In het centrum van die stad zit een litteken. Een stadsdeel werd weggevaagd om alle mensen met een verkeerde huidskleur te verjagen. District Six.

Een paar jaar geleden heb ik daar rondgelopen, tussen hoog vergeeld gras en gescheurde plastic zakken terwijl ik me de woningen probeerde voor te stellen die daar ooit gestaan hadden. Ik raapte een stukje baksteen op ter grootte van een kinderhand en besepte dat ik me waarschijnlijk in iemands woonkamer of slaapkamer bevond. Ik zag een meisje voor me, helemaal alleen in een van de lege kamers. Een bulldozer die op de muur afreed. Hier moet ik beginnen, dacht ik.

Voordat ik deuren kan openen waarvan ik heb geweten dat ik er ooit, vroeg of laat, doorheen moet, moet ik hier beginnen. Op de verdieping van een huis dat nu is verdwenen:

Het is ochtend. Het is zomer. Het is 1973. In Kaapstad doet de zesjarige Adele voorzichtig de deur van de slaapkamer open die ze met haar broer en zus heeft gedeeld. Ze stapt naar binnen. De kamer ziet er anders uit nu hij is leeggehaald. Het bed, het schrijfbureau en het speelgoed, het is allemaal weg en alleen aan de lichte plekken op het behang is nog te zien waar de kasten hebben gestaan. Zelfs het glas in de ruiten is verdwenen. Ze luistert naar het zware gebrom van een motor buiten en wil naar de vensterbank lopen, maar dat haalt ze niet meer. Het geluid komt naderbij. Zware wielen. Gegier van metaal en hydrauliek, gevolgd door de klap wanneer de bulldozer de muur raakt. Het behang scheurt, het plafond splijt open en wit betonstof daalt neer op haar zwarte krullen. Wolken gipsstof wervelen door de kamer. De metalen arm trekt zich terug, maakt weer vaart. Adele opent haar mond om te schreeuwen, maar haar stem verdwijnt in het lawaai van de motor. Nu pas beseft ze dat haar plannetje niet gaat werken. Dat ze niet zullen stoppen. En dat niemand weet dat ze hier is.

*

Hoe heetten deze straten en steegjes? Ze droegen namen als Hamington Street en Shephard Street. Er waren scholen, een openbaar zwembad en een theater waar regelmatig een pantomimespeler optrad. Er waren straathoeken waar honden liepen te snuffelen om vervolgens hun achterpoot op te tillen en een druipende vlag te planten. Er waren kozijndorpels waarop mannen en vrouwen in het gouden avondlicht zaten, hun ogen gesloten terwijl de zon hun wangen verwarmde. Op de daken fladderende schaduwen van duiven. Handen die naar handen tastten. In de steegjes monden die elkaar zochten. Er klonk gelach, trompetgeschal van iemand die oefende, soms woedende scheldpartijen achter de muren.

En er was een meisje dat Adele heette.

Een zesjarig meisje met lange armen en donkere, glinsterende ogen

dat van lezen en tekenen hield en insecten bestudeerde die in het park langs grassprietjes kropen. Een meisje dat kon fluiten en elastieken en helemaal zelf brooddeeg kon maken. Ze had lievelingsjurken, een dikke laag eelt onder haar voeten en donker kroeshaar dat alle kanten op stond, omdat niemand de tijd nam om er vlechtjes in te maken. Adele vond het fijn om in haar eentje te tekenen. Ze vond het fijn om kleren in een teil rond te roeren en de buurman klarinet te horen spelen. Op een vreemde, hypnotiserende manier trok het beeld van in elkaar stortende huizen haar aan. Elke keer dat Adele het gebrom van de bulldozer hoorde, zette ze de wasteil op de grond of legde ze haar tekenboek neer en holde ze weg, op zoek naar de bron van het geluid om te zien waar de machine nu was, welk gebouw er aan de beurt was. Het was als een besmettelijke ziekte, een bode van de dood die haar zowel afstootte als naar zich toe lokte, want niets was spannender dan dat. Thuis sprak niemand erover. Siphon, haar broer, niet. Haar zus niet. Haar vader en moeder niet. Ze rende erheen met vriendinnetjes of jongens van haar school, sloop de hoek om en zag het ene huis na het andere verdwijnen in een brullend gekrijs van metaal, hout en stenen.

Op een dag zou het hun beurt zijn. Dat wist ze, maar tegelijkertijd ook weer niet. Ze hoopte dat degenen die dat besluit hadden genomen op magische wijze van mening zouden veranderen, en terwijl ze achter het huis de was ophing of in de klas zat, stelde ze zich scènes voor waarin alles goed zou gaan. Ze bedacht hoe haar moeder de kamer in zou komen met in haar hand een brief en een grote, gelukkige glimlach op haar gezicht, of hoe een stem op de radio zou zeggen dat het slopen was afgelopen en dat iedereen er toch kon blijven wonen, maar dat gebeurde nooit. De bulldozers gaven niet op en omsingelden hen langzaam maar zeker. Ze slokten de huizenblokken op en kwamen steeds dichterbij.

Toen gebeurde het. Het was een doodgewone dag. Vanuit de verte had Adele de postbode gezien en ze holde naar beneden, pakte de witte brief, zag de getypte naam van haar vader staan en rende de trap weer

op. Ze trof haar moeder aan in de keuken, bij het fornuis achter een stoofpot met groente. Haar vader was net thuis van zijn werk en lag te rusten. Hij had tegenwoordig alleen nog maar losse baantjes, nu het gebouw waar hij had gewerkt, was afgebroken. Dat was een boekhandel in District Six. Adele had slechts een paar herinneringen aan de keren dat ze er was geweest en haar vader achter de toonbank had zien staan, voor stapels boeken en een boekenkast die helemaal tot aan het plafond reikte. Ze herinnerde zich dat ze daar alleen maar mocht zijn als ze zichzelf onzichtbaar maakte. Als ze geen lawaai maakte en hem niet stoorde terwijl hij met een klant over een boek stond te praten. Als beloning pakte hij dan soms een boek voor haar dat hij aan haar gaf met de woorden dat ze dat moest lezen. *Twintigduizend mijlen onder zee*, in een vereenvoudigde uitgave, was er een van. In een oude oorfauteuil die in een hoek van de boekhandel stond, bladerde ze erin en keek naar plaatjes van gigantische inktvissen en onderzeese bergketens, ze droomde erin weg en schrok pas uit het verhaal op als de bel boven de deur klonk en er een nieuwe klant binnenkwam. Haar vader was een goede verkoper. Dat merkte ze aan de manier waarop hij met de klanten omging. Adele zag bijna nooit dat iemand het pand verliet zonder iets gekocht te hebben, ook al was het maar een nieuwe set potloden. In het jaar dat Adele vijf werd, werd de boekhandel gesloopt. Het enige wat haar vader had meegenomen, was een oude leren koffer met boeken die hij de moeite waard vond.

Om hen te kunnen onderhouden had haar vader nu allemaal losse baantjes. Hij sjouwde met zakken cement, haalde vuilnis op of stond lange avonden bij de benzinepomp van het Shellstation in de buurt. Het werk putte hem uit. Hij werd gespannen en geïrriteerd, zodat Adele en haar broer en zus leerden stil te zijn, vooral als hij rustte. Ze leerden hun stem en hun voetstappen op de vloer te beheersen. Hun voeten mochten niet hollen of springen, hun mond niet roepen of zingen. Hun handen mochten niet trommelen op de keukentafel of kinderliedjes klappen, maar die ochtend, toen Adele met de brief de trap

op rende, die ochtend was ze dat vergeten, ze was te opgewonden en ze riep bijna naar haar moeder dat er een brief was gekomen. Haar moeder maande haar tot stilte, nam de brief aan en roerde afwezig in de pan. Toen stopte ze de brief onder een krant, alsof de inhoud zou verdwijnen als je de envelop maar niet opende en niet las wat er stond. ‘Ga buiten spelen,’ zei moeder zacht, met dode ogen. Adele keek haar verward aan, liep naar buiten zonder gegeten te hebben en zonder antwoord te hebben gekregen op haar vraag; dat gebeurde pas uren later.

Adele zat op het bed naast haar zus een inktvis te tekenen toen haar moeder binnenkwam. Ze hield de brief in haar hand. Haar ogen waren rood; ze had gehuild. Moeder ging op de rand van het bed zitten en liet met gebogen hoofd de brief zien. Het was een getypte brief, in het Afrikaans. Die hoekige, harde taal die haar op school werd opgedrongen en die ze gedwongen was te gebruiken alsof het een jurk was in een verkeerde maat, met giftige kleuren en gemaakt van stof die voortdurend kriebelde en prikte.

‘We moeten verhuizen,’ zei moeder.

‘Wanneer?’ vroeg haar zus rustig.

‘Volgende maandag,’ antwoordde moeder.

Adele knikte en keek naar de vloer. Ze wilde niet huilen. Ze wilde zich sterk houden voor haar moeder.

‘Is het echt zeker?’ vroeg ze.

‘Ja. Het is echt zeker. Helaas.’

‘Ach, het komt vast wel goed, denk je niet?’ antwoordde Adele monter terwijl ze probeerde te glimlachen.

Haar moeder keek haar verbaasd aan, een paar seconden was ze sprakeloos, maar toen begreep ze wat Adele probeerde te doen. Ze trok haar tegen zich aan, drukte het kleine meisjeslijfje tegen zich aan en zei: ‘Ach, meiske toch. Ach, arm, dapper meiske toch.’ En door dat gebaar, door het begrip dat haar moeder toonde, verdween haar weerstand. Adele begroef haar gezicht in haar moeders hals, sloot haar ogen en liet alles los.

*

Het huis veranderde. Het raakte vol van iets anders, van iets wat meer was dan zichzelf en zijn functie. Dingen die ze nooit eerder had opgemerkt, kwamen haar plotseling als belangrijk voor, als essentiële stukjes die ze probeerde te onthouden. De echo in het portiek. De stilte op zolder. De ronde brandplek op het aanrecht, van een pan die Sipho daar een keer per ongeluk had neergezet. Ze liet haar vinger over de bruine cirkel glijden. Ze wreef met haar vingers over de bobbel in het behang, volgde de lijnen van de gestileerde bloemen. Ze raakte de lantaarnpalen aan, de buitenmuur en de deuren van alle woningen waar ze ooit binnen was geweest. Ze sloeg de herinneringen aan dat alles op. Een innerlijk museum.

Ze hadden hulp gekregen van burens en vrienden om zoveel mogelijk te kunnen redden. De stoelen. De borden. De zitbank.

Adele hielp niet met dragen. Tegen de wand gedrukt zag ze hoe alles door de deur naar buiten naar een laadbak werd gedragen. Ze kregen te horen dat ze weg moesten gaan zodat het gebied kon worden geruimd en klaargemaakt voor de machines. Haar vader zei dat ze naar een vriendinnetje moest gaan die in een andere wijk woonde, en daar een paar uur moest blijven wachten. Korte, snauwende bevelen. Ze knikte en slenterde de hoek om, maar binnen in haar schreeuwde iets dat ze moest blijven staan, dat ze zich moest omdraaien, en ze luisterde, ze volgde de stem die haar vertelde terug te sluipen, van hoek naar hoek. De straat was vol mensen. Meubels. Vrachtwagens.

Voor het huis was een versperring van houten planken geplaatst.

Adele stopte en dacht na.

Toen sloop ze voorzichtig langs de muur van het huis, keek om zich heen en glipte de deur door.

Het was stil in de trapopgang, zo stil dat ze het gesuis van haar eigen bloed in haar oren kon horen. Tree voor tree liep ze naar boven. Ze snoof de lucht van sigaretten en warm eten op, die nog steeds in het portiek hing. Toen duwde ze de deur van hun woning open.

Ze liep door de lege keuken. Op de wand waren nog steeds donkere plekken van de meubels te zien, als schaduwen. Alsof alles alleen maar onzichtbaar was geworden en de keukentafel en de stoelen er nog gewoon stonden. Ze liep de woonkamer door. Door het lawaai van de bulldozer buiten leek het binnen nog stiller. Ze liep door naar de slaapkamer die ze met haar broer en zus had gedeeld.

Daar staat ze nu, ze houdt haar adem in terwijl het ijzer tegen de muur beukt.

2

District Six werd in 1867 gebouwd. Het zesde kind van een steeds groter wordende stad. Het stadsdeel was oorspronkelijk bedoeld voor de huisvesting van vrijgemaakte slaven, maar trok al snel heel verschillende mensen aan. In de jaren zeventig van de vorige eeuw, toen het slopen begon, bestond de bevolking uit ‘...kunstenaars en musici, journalisten en balletdansers, schrijvers, leraren, sjeiks, politici, gangsters, atleten, dominees, huisvrouwen en zwermen kinderen. Altijd zwermen kinderen, overal,’ zoals Tømm Kristiansen, de voormalige NRK-correspondent, in een reisboek over Kaapstad schreef.

District Six stond bekend om zijn levendigheid. Daar ontstond de Kaapse jazz, die gespeeld werd in clubs waar mensen uit de hele wereld naartoe kwamen om te luisteren. Een modern Zuid-Afrika, veertig jaar te vroeg. De wijk was vermaard om het carnaval, The Coons, wanneer de straten zich vulden met verklede, zingende en dansende mensen, en om het dialect dat alleen daar gesproken werd, een bijzondere mix van woorden uit de hele wereld.

Als de bouw een geboorte was, dan was de Wet op de Stedelijke Gebieden uit 1923 het begin van een volwassen leven. Daarin werd bepaald dat zwarte burgers geen recht hadden om in het centrum te wonen, dat alleen bedoeld was voor gekleurde en witte burgers. De autoriteiten lieten District Six verloederen. Het duurde niet lang of de muren waren afgebladderd en beschadigd en de straten vertoonden gaten.

Op 27 april 1950 – de dag nadat mijn moeder ter wereld was gekomen – werd Groepsgebiedenwet nr. 41 aangenomen. Die bepaalde dat alleen witte burgers nog toestemming hadden om binnen vastgestelde gebieden van het land te wonen.

Toen kwam de dood. De jaren waarin het hele stadsdeel instortte, tegen de vlakte ging en in stof veranderde. In die allerlaatste ogenblik-

ken namen mensen kleine dingen als aandenken mee. Straatnaamborden. Deurkrukken. Gietijzeren ornamenten. Ze schroefden deuren en raamkozijnen los om ze te verkopen. Foto's werden gemaakt van straten, huizen en kamers, zoals ze er vóór de sloop bij stonden. Toen het apartheidsbewind werd opgeheven, werden al deze spullen weer ingezameld. Wat kapot was, werd hersteld, stukje bij beetje, en die puzzelstukjes, restanten van een verloren wijk, werden ten slotte tentoongesteld in een van de weinige gebouwen die waren blijven staan: de kerk. Wat ooit een methodistenkerk was geweest met levendige diensten, samenzang en lofprijzingen, veranderde in een museum.

*

Ik bezocht The District Six Museum samen met Dag, een oude vriend met wie ik veel vaker op reis ben geweest. Toen ik in januari 2010 naar Zuid-Afrika vertrok om research te doen voor de roman waar ik het voorgaande jaar aan had gewerkt en de plaatsen wilde zien waar ik over had geschreven, ging hij mee. Ik was blij met zijn gezelschap, opgelucht dat die bitterzoete eenzaamheid, de consequentie van het in je eentje reizen, me bespaard zou blijven. Er was ook een andere, belangrijkere reden. Dat hij bij me was, gaf me de mogelijkheid om lijnen te trekken, terug in de tijd en in mezelf, naar andere plaatsen, andere verhalen.

We maakten een tussenlanding in Istanbul en brachten een hele avond door in de bar op de luchthaven. Het was meer dan tien jaar geleden dat we samen op reis waren geweest, en ook toen waren we hier geweest, in Istanbul, we liepen door de oude bazaars, bezochten de Blauwe Moskee en werden 's ochtends gewekt door het gezang uit de minaretten. Nu was de cirkel gesloten, alsof de reis gewoon werd voortgezet, en terwijl we zaten in iets wat een Engelse pub moest voorstellen, compleet met een donker interieur en boekenkasten vol in leer gebonden namaakboeken, haalden we herinneringen op aan onze vorige reizen samen. Aan die keer in Tanger dat we een hele dag honger

leden omdat ik per se al mijn geld aan een theepot wilde uitgeven, en aan de keer dat we door een geldwisselaar in Bulgarije werden bedonderd. Hij gaf ons een bundeltje stevig opgevouwen bankbiljetten terug ter waarde van twintig kronen in plaats van tweeduizend, wat we pas ontdekten toen we 's avonds tevreden en vrolijk op onze hotelkamer zaten en het geld gingen tellen.

Maar toch. Het grootste deel van de tijd hadden we het over onze zeiltocht. Het jaar dat we met zijn vader een zeiltocht maakten van Frankrijk naar het Caraïbische gebied en weer terug, in een jacht van 32 voet met een kapotte motor. Dat jaar, en wat we toen meemaakten, blijft ons altijd bij en steeds als we elkaar zien, hebben we het er weer over. Dat jaar staat in ons hart gegrift.

Rond middernacht stapten we in een Turks vliegtuig – met een turquoise en roze interieur, alsof het een speelgoedvliegtuig was – en terwijl we in massa geproduceerde mezze aten en witte wijn dronken, lieten we de Sahara ergens onder ons achter. Een gestolde zee van zand. Ik sliep terwijl we over Centraal-Afrika vlogen, over Congo, Zambia en Lesotho. Over Victoria Falls en de ruïnes van Groot-Zimbabwe, de stad uit de oudheid.

's Ochtends landden we in Kaapstad, op een vliegveld dat zich voorbereidde op het wereldkampioenschap voetbal, in een land dat zich aantrekkelijk probeerde te maken voor de rest van de wereld. Overal werd gebouwd. Geraamtes van ijzeren balken staken uit betonnen bekistingen waar jonge, zwarte mannen werkten.

De man bij de paspoortcontrole droeg een militair uniform en hij moest lachen toen hij mijn naam las.

'*So, what have we here?*' zei hij met een kort lachje, alsof hij kuchte. '*A stranger?*' ging hij verder met een lichtje in zijn ogen. '*Well, welcome, Mr Stranger.*'

We vonden een taxi en reden via de snelweg N2 de stad in.

Algauw werd het zichtbaar, de armoede die ik tot op dat moment alleen op foto's had gezien of van bovenaf met Google Earth had be-

keken: kilometer na kilometer kleine schuurtjes, tegen de weg aan gedrukt. Zwijgend keek ik uit over de platte daken. Hier ergens moest hij terechtkomen, de jongen over wie ik aan het schrijven was. Een zwarte, geadopteerde jongen uit een welvarende voorstad die de sloppenwijk betreedt. Noah.

Voor ons vertrek had ik op internet een rondleiding door het township besteld, en ook had ik te bezichtigen plaatsen tussen de wijngaarden en in welvarende stadsdelen uitgezocht. Nu zaten we naar buiten te kijken terwijl eindeloze rijen golfplatendaken voorbijgleden. Wat deed ik hier? Waarom was ik in hemelsnaam over Zuid-Afrika gaan schrijven, een land aan de andere kant van de wereld? Was dat omdat mijn ouders hier waren geweest, als gasten van diezelfde Tømm Kristiansen toen hij trouwde in de sloppenwijk die we nu passeerden? Kwam het door de foto's die mijn ouders me hadden laten zien? Door de verhalen van mijn moeder over Trond Bakkevig, een collega van haar van de kerk, die haar had geholpen bij het witwassen van geld, dat bestemd was voor het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) en de verzetsstrijd, door het naar de kerkgemeentes in Zuid-Afrika te sturen? Of kwam het door de Zuid-Afrikaanse jongeren die ik een keer op mijn werk een rondleiding had gegeven? Een stuk of vijf jonge mensen uit een township die naar Noorwegen waren gekomen in het kader van een uitwisseling tussen de kerkgemeente Ulern, waar mijn moeder werkte, en een kerkgemeenschap in Durban, aan de oostkust van Zuid-Afrika. Ik herinner me hun blikken, doods, bijna beschuldigend na een week te hebben doorgebracht in de welvarende buurten van Oslo, en ik herinner me hun kleren, die waarschijnlijk gedoneerd waren, want ze leken niet precies te passen. Het was alsof elk kledingstuk eigenlijk van iemand anders was, en bij elkaar was gezocht. *Kijk eens, wat een mooie trui. Die past je wel, denk je niet? En kijk hier... Wat vind je van deze broek?*

Zwijgend zat ik achterin naar buiten te kijken. Opnieuw bedacht ik dat reizen een van de makkelijkste manieren is om stukjes mee te pikken van datgene waar geluk uit bestaat. Om in het moment te zijn. Je

open te stellen voor de wereld en met de blik van een kind om je heen te kijken. Kijk eens, kun je zeggen terwijl je in een steegje in Lissabon wijst naar een oude stenen trap naast een gebarsten muur van oranje baksteen, en je door de deuropening van een woning het gebrul van voetbaltribunes op een tv kunt horen. Moet je zien, zeg je terwijl je in een treincoupé in Thailand naar buiten wijst, naar een waterbuffel die zich opricht en met grote, zwarte ogen staat te herkauwen. Of naar een groep bleekroze flamingo's die op lange, stakerige poten in een Caraïbische baai staan. Als je reist, is het alsof de wereld zich eindelijk ontvouwt en alles wat er bestaat met schoonheid en betekenis wordt gevuld.

Dag maakte met zijn camera foto's van de krotten die zich zover het oog reikte aan beide kanten van de weg uitstrekten. Van alles was er als gewicht op de daken gelegd om te voorkomen dat de golfplaten zouden wegwaaien. Dikke stenen, kisten en balken, maar ook kapotte tv-toestellen en bureaustoelen. Alleen de betonnen afscheiding bij de weg voorkwam dat de huizen nog dichterbij zouden komen en tot de rijbaan zouden doordringen, en ik moest denken aan iets wat ik een paar maanden eerder in een internetkrant had gelezen. De regering had voorgesteld een muur te bouwen langs de hele hoofdweg, zodat de toeristen de sloppen niet hoefden te zien en zich geen mening hoefden te vormen over al die armoede die ze onderweg naar de voetbalwedstrijden zouden tegenkomen. In veel opzichten was dat een logisch voorstel. Een teken dat de gekozen volksvertegenwoordigers – van het ANC – zich schaamden dat dit nog steeds voor zoveel mensen de werkelijkheid was. Dat deze alsof-huisjes zoveel jaren na het einde van de apartheid hele steden hadden gevormd en nog steeds bestonden. De snelweg was niet meer dan een smalle, rechte streep door de sloppenwijken, om zich vervolgens als een rivier te vertakken en verder te stromen naar oorden waar bomen de plek van de krotten innamen en groene heuvels oprezen. Vlak voordat we het centrum bereikten, met wolkenkrabbers van glas en oude gebouwen uit de koloniale tijd, pas-

seerden we een grote, oneffen vlakte waar gras opschoot tussen brokstukken beton en baksteen. District Six. Het verdwenen stadsdeel. Daar lag het.

Na een paar minuten stopte de taxichauffeur voor de gele muur die het hotel omringde waar we zouden logeren: een stijlvolle stenen villa in Kaaps-Hollandse stijl, met gipsen stucwerk rond de kozijnen, witgeverfde gietijzeren ornamenten en zuilen die begroeid waren met bloemen en klimplanten. In de tuin lag een klein bassin waar water uit een fontein klaterde. Een stenen trap leidde naar een oude woonkamer, waar nu kleine tafeltjes waren neergezet.

Een jong zwart meisje heette ons welkom. Op de achtergrond stond een iets oudere vrouw met gebogen hoofd, ze zei niets. Ze droeg een keukenuniform dat uit elk willekeurig tijdperk kon stammen. Het duurde niet lang of ik nam de rol van de koloniale overheerser op me. Onder een boom in de tuin kreeg ik van onze zwarte dienstster een glas wijn geserveerd en later een lunch. Later bleek dat ze in de sloppenwijk woonde die we zojuist voorbij waren gereden, in Khayelitsha. Ze was een van de velen die elke dag tussen twee verschillende werelden op en neer pendelden, die van de krotten in het township en de luxe van de buitenlanders in het hotel. Het was onaangenaam, maar niet onaangenaam genoeg, dacht ik snel. Hoe makkelijk was het niet om eraan te wennen, zelfs nu nog? Dat er gewoon iemand als een schaduw komt om je eten op te dienen en de borden af te ruimen? Hoe makkelijk moet het toen niet zijn geweest, in een andere tijd, om je erbij neer te leggen dat dit de natuurlijke gang van zaken was, dat de wereld nu eenmaal zo fungeerde, dat sommigen dienden en anderen heersten? Of liever gezegd, is het niet zo dat het in de wereld nog steeds zo werkt, alleen op grotere afstand? De jonge mannen en vrouwen die de katoen plukken voor onze kleren, op akkers in India, Bangladesh en China. Iedereen die de onderdelen van onze computers in elkaar schroeft. Van onze mobiele telefoons. Van onze wekkers en koelkasten, in onbekende miljoenensteden zoals Dongguan in China, waar tachtig

procent van alle harddisks ter wereld worden gemaakt. We weten het en we gaan verder, denken dat er niets aan te doen is, dat het in zekere zin natuurlijk is, en slechts zelden voelen we ons er ongemakkelijk bij, alleen die keren dat het zichtbaar wordt, dichtbij komt, zoals die keer dat ik met mijn redacteur in het kantoor van de uitgeverij zat te praten. Het was laat geworden en de meeste anderen waren al naar huis. Plotseeling gleed de deur open en kwam er een man binnen die zo te zien uit Iran of Afghanistan kwam. Hij liet een korte verontschuldiging horen en terwijl wij doorpraatten over literaire probleemstellingen en fictieve gebeurtenissen, haalde hij de witte plastic zak uit de prullenbak, bond die dicht en verving hem door een nieuwe zak, waarna hij stilletjes verdween. Ik probeerde naar hem te glimlachen, als om te zeggen dat ik dat niet vanzelfsprekend vond, net zoals ik deed bij de zwarte serveerster van het hotel, die een omelet met champignons en ham voor me neerzette. Zonder een woord. Alsof ze zich zo onzichtbaar mogelijk probeerde te maken. Waarom? Omdat ze zwart was? Ik probeerde dankbaar over te komen, misschien vooral voor mezelf, om mijn slechte geweten te sussen omdat ik uit Noorwegen kwam, en vanwege de geschiedenis van de koloniale machthebbers.

De dagen waren van tevoren uitgestippeld. Eerst zouden we naar de sloppenwijk gaan, naar Khayelitsha. Vervolgens naar Robbeneiland, voor de kust bij Kaapstad, waar Nelson Mandela gevangen had gezeten. We zouden naar de wijngaarden van Constantia gaan, waar luxevilla's boven op de heuvels lagen, afgeschermd door dikke muren en hekken waar stroom op stond, en we zouden naar de top van de Tafelberg gaan, de reusachtige, platte berg die Kaapstad omringt en meer dan duizend meter recht uit zee oprijst.

Die allereerste dag reden we naar het centrum en naar The Company's Garden. Wat vandaag de dag een goed onderhouden park is met paden, bankjes en jongeren die overal op het grasveld zitten, was ooit een gebied met akkers en moestuinen die door de eerste witte kolonisten

werden aangelegd toen ze hier in het midden van de zeventiende eeuw voor anker waren gegaan. De groenten die ze teelden, waren bedoeld als medicijn tegen kwalen waar de bemanning op zee last van kreeg, zoals scheurbuik. Nu zijn alle tuintjes met uien, tomaten, kool en rapen verdwenen, ze zijn opgegaan in de grond waar bloemen en sierheesters groeien en het enige wat nog van die tuinen over is, zijn de forse bomen in het park. Loofbomen die op oeroude dieren lijken en eruitzien alsof ze in de tijd zijn geplant dat je de zeilschepen met hun hoge masten en wapperende Nederlandse vlaggen in de haven kon zien liggen.

De volgende dag gingen we naar het District Six Museum. Behalve een grote collectie straatnaamborden, krantenknipsels en foto's waren in het museum verschillende gereconstrueerde woningen te zien die in het stadsdeel hebben gestaan, volledig gemeubileerd, met behang en gebruiksvoorwerpen zoals borden, pannen en droogdoeken. In een nagebouwde keuken stonden nog steeds een tafel en twee stoelen, verlaten door degenen die ze hadden gebruikt. Ik liet mijn vinger over de rand van een ronde brandplek op het aanrecht glijden, die net zo groot was als de pan die ernaast stond, en stelde me de man, het kind of misschien de vrouw voor die de pan daar per ongeluk had neergezet. In de kamer zag ik een oude tv met houten kast staan, die was verbonden met een verborgen videospeler. Op het scherm zag je bulldozers naderen. Een propagandafilm uit de tijd van de apartheid, die nu volstrekt van inhoud was veranderd. Staande achter een oude oorfauteuil keek ik naar het sloopwerk. Mensen die op straat samendromden. Uitdrukingsloze gezichten. Huizen die werden verpulverd. Toen liep ik verder. Ik las de krantenknipsels die in de hoofdzaal aan de pilaren waren bevestigd. Ik ging op een bank zitten waar op de achterkant een metalen plaatje was geschroefd met het opschrift '*Slegs vir blankes*', alleen voor blanken. Aan het eind van de zaal was een kleine boekhandel gevestigd en achter de toonbank stond een man die in de wijk was opgegroeid. Noor Ebrahim was een afstammeling van de eerste slaven die uit Azië naar Zuid-Afrika waren overgebracht en hij was een van de

mensen die waren uitgenodigd om het museum te helpen opbouwen, voorwerpen uit de woningen in te zamelen, straatnaamborden, bakstenen en foto's. Veel foto's in het museum waren door hem of zijn broer gemaakt en tijdens de opening in 1994 was hij gefotografeerd met een aantal beroemdheden, onder wie Al Gore, de Amerikaanse vicepresident.

We wisselden een paar woorden over de dwaasheid van het sloopwerk, waarom de regering niet gewoon alle zwarten en kleurlingen had weggejaagd en de huizen had laten staan, en hij legde me de kaart uit van de wijk, die de gehele vloer van het museum beslaat, zodat bezoekers door een miniversie van het stadsdeel kunnen wandelen, zoals dat er destijds had uitgezien met straten, huizen en woningen.

Ten slotte kocht ik nog het boek dat hij over het leven in District Six had geschreven. Een boek over het gewone dagelijkse leven, over de jeugdbendes en de bioscoop. Over de vismarkt en de hoofdweg. Vreemd genoeg schrijft hij niets over de daadwerkelijke sloop, behalve dan hoe het was om thuis te komen van je werk en te zien dat je huis met de grond gelijk was gemaakt.

Misschien was het nu, veertig jaar later, nog steeds te pijnlijk. Ik weet het niet.

Het verhaal over de duiven die hij op de zolder van zijn flatgebouw had gehouden, kwam er nog het dichtstbij. Hij had de vogels getraind om door het dakluik naar buiten te vliegen en zelf de weg naar huis te vinden, keer op keer, jaar na jaar. Toen District Six gesloopt zou worden, was Noor een van de geluksvogels die de mogelijkheid had gehad om met eigen kapitaal een nieuw huis te kopen in een gebied buiten het centrum waar kleurlingen mochten wonen. Hij nam alle vijftig duiven mee, laadde ze in een vrachtwagen en reed naar het nieuwe huis waar hij de hokken naar de zolder bracht, onder het dakraam. Daar konden de dieren vrij op de vloer rondscharrelen en aan hun nieuwe omgeving wennen. Na drie maanden, schreef hij, opende hij 's ochtends het raam in de hoop dat in elk geval een deel van de vogels de weg terug

zou vinden. Waggelend kwamen ze uit hun hokken die vol lagen met grijswitte poep, ze schudden zich uit, strekten hun gevederde halzen en sloegen vervolgens hun vleugels uit om een voor een weg te vliegen.

Na zijn werk haastte hij zich naar boven om te zien hoeveel vogels er waren teruggekeerd. Geen enkele. De zolder was leeg. Hij haalde een kruk, ging erop staan en stak zijn hoofd uit het dakraam om over de stad uit te kijken, maar er was geen duif te zien. Ook de volgende dag niet. De derde dag reed hij naar District Six, de eerste keer sinds de sloop van zijn huis, en daar, tussen de gebroken planken en het verwrongen staal, zag hij ze. Precies op de plek waar zijn woning had gestaan, stonden de duiven bij elkaar, alle vijftig. Hij stapte uit en liep op de groep vogels af.

‘Very suprisingly, they did not fly away,’ schrijft hij, *‘but looked into my eyes, as if to ask: “Where is our home?”’*